

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال هفتم، شماره بیست و ششم، بهار ۱۳۹۴

ص ص ۹۹-۱۱۸

بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی مرتبط با اعتماد اجتماعی

دبیران آموزش و پرورش شهرستان سلماس سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳

اشرف پیل‌نژاد^۱

دکتر حسین میرزایی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱/۲۰

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۴/۲۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران، در مقاطع تحصیلی دوره اول و دوم متوسطه شهرستان سلماس در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ می‌باشد. روش تحقیق پیمایشی و جامعه آماری کلیه دبیران آموزش و پرورش شهرستان سلماس انتخاب شده است. جامعه آماری ۲۵۰ نفری با استفاده از فرمول کوکران تحقیق شامل ۱۴۷ زن و ۱۰۳ مرد از بین دبیران آموزش و پرورش شهرستان سلماس که به روش تصادفی خوشه‌ای (محللات سلماس، مغانجوق و سیلاب) انتخاب شده‌اند، می‌باشد. اعتبار ابزار اندازه‌گیری از نوع صوری و پایایی پرسشنامه نیز با آلفای کرونباخ در برنامه SPSS محاسبه شد. اطلاعات نهایی در سطح توصیفی با فراوانی، درصد و نمودار و بعد استنباطی با آزمون‌های تحلیل واریانس، پی‌رسون و آزمون T تحلیل شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل (دین‌داری، احساس امنیت، دگرخواهی، رضایت شغلی، پایگاه اجتماعی و سنت‌گرایی) با میزان اعتماد اجتماعی دبیران رابطه معنی‌دار و مستقیم وجود دارد و بین متغیرهای زمینه‌ای (تحصیلات، رشته تدریس، محل تدریس و جنسیت) با اعتماد اجتماعی رابطه معکوس وجود دارد. **واژگان کلیدی:** اعتماد اجتماعی، دگرخواهی، سنت‌گرایی، احساس امنیت، دین‌داری و رضایت شغلی.

مقدمه

فرایند جهانی‌شدن، تنوع گسترده جوامع را محدود به شبکه فشرده پیوندهای متقابل سیاسی، نظامی، اقتصادی، مالی و فرهنگی نموده است. تعاون در عرصه درون اجتماعی و میان اجتماعی یک نیاز اساسی،

E- mail: yaran_yad@yahoo.com

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز- ایران.

E- mail: hmirzaei@um.ac.ir

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد- ایران.

چالشی جدی و عرصه نامشخص‌ها شده است. نظم نوین اجتماعی، روابط اجتماعی را به ورای قلمرو خویشاوندی و خانوادگی و به عبارتی دیگر به سوی نهادها و سازمان‌ها جهت‌گیری و هدف‌گیری می‌کند، فقدان یا کاهش اعتماد نهادی به عنوان شالوده‌ی روابط بین افراد با سازمان‌ها و نهادها، موجب ناکارآمدی این‌گونه سازمان‌ها گردیده است. عدم تامین انتظارات و تمایلات نیازی افراد، گسترش بی‌رویه شهرنشینی، ایجاد عرصه‌های اشتغال تکنولوژی، تغییرات جمعیتی شدید، دگرگونی ساختار طبقاتی و نیز تغییرات اقتصادی-اجتماعی وسیع، معضلات اجتماعی و افزایش فزاینده تعامل با افرادی خارج از محورهای خویشاوندی و نظایر آن ضرورت گسترش اعتماد اجتماعی را در همه‌ی سطوح و ابعاد زندگی را جدی‌تر ساخته است. واقعیت این است که درجهان به این بزرگی اختراعات، اکتشافات، تحولات عظیم تکنولوژیکی و گسترش ارتباطات، به وجود آمدن علوم نرم‌افزاری گوناگون زندگی اجتماعی را دچار تنوع و پیچیدگی خاص و مملو از تهدیدات، مخاطرات، عدم واقعیت‌ها و انواع ریسک‌ها کرده است، در دنیای بدون اعتماد، زندگی سخت و نظم اجتماعی شکسته می‌شود (زتومکا؛ به نقل از کوک، ۲۰۰۱: ۵).

اعتماد اجتماعی^۱ یکی از مفاهیم اساسی علوم اجتماعی و از مولفه‌های مهم سرمایه‌ی اجتماعی و پایه و زمینه‌ای برای دموکراسی و جامعه مدنی و نیروی محرکه‌ای برای توسعه در ابعاد مختلف آن می‌باشد. زتومکا^۲ معتقد است در بسیاری از جوامع بیش از هر نوشداورویی نیازمند بسط و تقویت فرهنگ اعتمادند تا به جای ارزش‌های اخلاقی منفی چون تظاهر، چالپوسی، دروغ، نفاق و وابستگی ارزش‌های مثبتی چون شهادت، صداقت، یکرنگی و خود اتکایی را بنشانند، همچنین وی معتقد است که ما به دلیل فرآیند جهانی شدن و تخصصی‌شدن نقش‌ها و کارکردها و سبک‌های زندگی (که بیانگر تحقق انسجام ارگانیکی دورکیم در سطح بسیار بالاست)، همکاری در درون جوامع یا در کلیه سطوح محلی و بین‌المللی به صورت نیاز مبرمی درآمده است، به نظر وی احتمال دارد که اعتماد اجتماعی با مواردی نظیر جنسیت، قومیت، نژاد، مذهب، ثروت و تصورات قالبی و پیشداوری‌ها ارتباط داشته باشد (کامران و دیگری؛ به نقل از زمانی، ۱۳۸۷: ۲۸).

اعتماد برای روابط انسانی حضوری دائمی و اجتناب‌ناپذیر است و بدون عنصر اعتماد و معنای مشترک، برقراری روابط اجتماعی پایدار امکان‌پذیر نیست (زتومکا؛ به نقل از آیزنشتاد و دیگری، ۱۹۸۴: ۱۷). امیل دورکیم اعتماد را آرامشی می‌داند که حاصل زندگی مسالمت‌آمیز بشر در کنار هم‌نوعانش در حالت صلح و به دور از هرگونه دشمنی و خصومت است (احمدیان و دیگری؛ به نقل از گلابی، ۱۳۸۴: ۲۸). متأسفانه در کشورهای در حال توسعه، هم‌اکنون اهمیت منابع انسانی در دنیای سازمان و مدیریت به خوبی شناخته و درک نگردیده است، بنابراین مشاهده می‌گردد که در بسیاری از سازمان‌های کشورهای در

1. Social Trus

2. Sztompk

حال توسعه، به‌ویژه در کشور ما جایگاه سازمانی تحت عنوان مدیریت منابع انسانی وجود ندارد و در حقیقت به توسعه‌ی کارکنان توجهی نمی‌شود و نیروی انسانی در سازمان‌ها بدون متولی به سر می‌برند و طبیعی است که مشکلات کاری آنان روز به روز افزایش و کارایی‌شان نیز روز به‌روز کاهش می‌یابد (نجومی و دیگری؛ به نقل از ابطحی و دیگری، ۱۳۸۸). در چنین شرایطی کشورهایی که به جهت در حال گذر بودن سرشار از تضادهای اجتماعی هستند در صورتی خواهند توانست به مراحل بالاتری از توسعه و تکامل دست‌یابند که بتوانند انسجام خود را در تمام حوزه‌ها به طور منطقی حفظ کرده و این مهم فقط در سایه‌ی اعتماد اجتماعی حاصل خواهد شد.

باتوجه به شرایط تحولات فرهنگی و اجتماعی جامعه ایران به عنوان جامعه‌ای در حال گذار و با عنایت به اهمیت اعتماد اجتماعی در تعاملات اجتماعی شهروندان در چند سال اخیر، موضوع بررسی اعتماد به افراد، اقشار و سازمان‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است، این از آن رو است که یافته‌های آماری مربوط به اعتماد اجتماعی و ارزیابی‌های مردم از ارزش‌ها و هنجارهای حاکم در جامعه، ما را تا حدودی در شناخت این موضوع به عنوان یک دارایی جمعی آگاه می‌سازد (شارع‌پور، ۱۳۹۰: ۴۴).

عده‌ای بر این باورند که افزایش قابل توجه تحقیقات در زمینه اعتماد را می‌توان دلیل آن دانست که سازمان‌ها معمولاً از کمبود اعتماد در بین مدیران و کارکنان خود رنج می‌برند، لذا بایستی راه‌حلی به منظور رفع این مشکل ارائه کرد، مشکلی که اگر به آن توجه نشود، در آینده ممکن است زمینه بسیاری از مشکلات را در سازمان به وجود آورد. یکی از مهم‌ترین نیازهای کارکنان در سازمان نیز، برقراری اعتماد سازمانی میان آن‌ها و مدیر و هم‌چنین خود کارکنان نسبت به یکدیگر می‌باشد (خنifer و همکاران، ۱۳۸۸). تقریباً طی یک دهه گذشته مسئله اعتماد جایگاه مهمی در اندیشه جامعه‌شناختی کسب نموده است، از قرار معلوم تا شروع دهه هشتاد مسئله‌ی اعتماد موضوعی حاشیه‌ای و فردی برای برخی از پژوهشگران بوده است. نیکلاس لومان^۱ در سال (۱۹۷۹) و برنارد باربر در سال (۱۹۸۳) تلاش فکری گسترده‌ای در مورد اعتماد انجام داده‌اند و پیوسته بر شمار تشریک مساعی مربوط به موضوع افزوده‌اند.

نتایج پژوهش‌های صورت‌گرفته نشان از وجود رابطه بین متغیرهای تحصیلات، باورهای دینی، سنت-گرایی، احساس امنیت، طبقه اجتماعی، دگرخواهی، اقتصاد و رضایت شغلی، آزادی اندیشه‌ی بیان، روابط اجتماعی (ابزاری و اظهاری) و تعهد به یک رابطه با اعتماد اجتماعی می‌باشد، در چنین شرایطی اعتماد، نقش مهمی در تبیین و حفظ نظم اجتماعی بازی می‌کند.

با اهمیت یافتن اعتماد اجتماعی در جامعه معاصر، به تدریج این مفهوم در نزد سیاست‌مداران، برنامه-ریزان و دولت‌مردان از جایگاه خاصی برخوردار شد تا جایی که سنجش سرمایه‌ی اجتماعی و به تبع آن اعتماد اجتماعی در قانون برنامه توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی کشور نیز مورد توجه قرار گرفت، بر این اساس این پژوهش باهدف اطلاع از میزان اعتماد و شناخت از مهم‌ترین عوامل موثر اجتماعی و فرهنگی

^۱ Loman

دبیران آموزش و پرورش سلماس و پاسخ به این سوال اساسی انجام می‌گیرد که:

- ۱- میزان اعتماد اجتماعی در بین دبیران آموزش و پرورش شهرستان سلماس تا چه حد است؟
- ۲- مهم‌ترین عوامل موثر و مرتبط با اعتماد اجتماعی کدامند؟ در نهایت چه راهکارها و شیوه‌های عملی برای گسترش و نهادینه کردن اعتماد اجتماعی در این حوزه قابل ارائه است؟

اهداف پژوهش

هدف کلی

- تعیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران آموزش و پرورش شهرستان سلماس

اهداف جزئی

- تعیین میزان اعتماد اجتماعی جامعه مورد مطالعه
- تعیین رابطه میزان باورهای دینی و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین رابطه میزان سنت‌گرایی و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین رابطه متغیر دگرخواهی و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین رابطه میزان احساس امنیت و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین رابطه میزان رضایت شغلی و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین رابطه میزان تحصیلات و اعتماد اجتماعی دبیران مورد مطالعه
- تعیین میزان اعتماد اجتماعی در بین دبیران با پایگاه اجتماعی متفاوت
- تعیین میزان اعتماد اجتماعی در بین دبیران زن و مرد

فرضیات تحقیق

- بین میزان باورهای دینی و اعتماد اجتماعی دبیران تفاوت معناداری وجود دارد.
- بین میزان سنت‌گرایی و اعتماد اجتماعی دبیران رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان دگرخواهی و اعتماد اجتماعی دبیران رابطه وجود دارد.
- بین میزان امنیت و اعتماد اجتماعی دبیران رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان رضایت شغلی و اعتماد اجتماعی دبیران رابطه معناداری وجود دارد.
- بین میزان تحصیلات و اعتماد اجتماعی دبیران رابطه معناداری وجود دارد.
- دبیران طبقات مختلف اجتماعی از میزان اعتماد متفاوتی برخوردارند.

– بین اعتماد اجتماعی دبیران زن و مرد تفاوت معناداری وجود ندارد.

پیشینه تحقیق

در پژوهش انجام گرفته توسط نجومی و همکاران (۱۳۹۲) درباره‌ی بررسی رابطه‌ی مولفه‌های اعتماد سازمانی و توسعه‌ی کارکنان مشخص شد که، رابطه مثبت و معناداری بین مولفه‌های اعتماد سازمانی و توسعه کارکنان وجود دارد و مولفه‌های اعتماد بین کارکنان و اعتماد موسسه‌ای می‌توانند ابعاد توسعه کارکنان را به طور مثبت و معنی‌داری پیش‌بینی کنند.

کیاجوری و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان با تاکید بر نقش اعتماد اجتماعی و عوامل تعامل سازنده و گسترش همکاری درمیان کنشگران به این نتیجه رسیدند که میزان اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان از حد متوسط بالاتر است و از میان ابعاد سه‌گانه اعتماد اجتماعی (خاص، عام و نهادی) اعتماد خاص از ابعاد دیگر بیشتر است، هم‌چنین بین اعتماد اجتماعی و متغیرهای احساس امنیت، پیشرفت تحصیلی، سابقه تحصیلی و مشارکت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و بر اساس نتایج تحقیقات رگرسیون، متغیرهای احساس امنیت و پای‌بندی دینی، مهم‌ترین متغیرها با ۳۸٪ از تغییرات اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان را تبیین می‌کند.

علی‌زاده اقدم و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه، آموزش و پرورش شهرستان مرند در پژوهش به عمل آمده به این نتیجه رسیده‌اند که، میزان اعتماد اجتماعی دبیران در سطح بالایی بوده است و عواملی چون انتظارفایده، سنت‌گرایی و باورهای دینی با اعتماد اجتماعی رابطه مستقیم و بیگانگی اجتماعی با اعتماد اجتماعی رابطه معکوس داشته است. پژوهش دیگری که با عنوان بررسی رابطه‌ی انواع اعتماد با اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران توسط شارع‌پور و همکاران (۱۳۹۰) انجام گرفت، یافته‌ها در این پژوهش نشان داد میزان اعتماد به خانواده و اعتماد بنیادین یا امنیت وجودی پاسخگویان زیاد بود و بر اساس یافته‌های این تحقیق، انواع مختلف اعتماد با اعتماد اجتماعی رابطه داشتند. اعتماد نهادی رابطه‌ی قوی و معناداری با اعتماد اجتماعی داشت، اما میزان هر دو اعتماد نهادی و اجتماعی در سطح پایینی بود، که کم بودن میزان اعتماد اجتماعی احتمالاً تا حدود زیادی به نقش اعتماد نهادی مربوط می‌شود.

کامران و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان بررسی میزان اعتماد اجتماعی مردم به پلیس و عوامل مرتبط با آن در استان ایلام، به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای مستقل (احساس امنیت، خصوصیات فردی و دگرخواهی) با میزان اعتماد افراد به پلیس رابطه معنادار و مستقیم و بین متغیرهای سن و تحصیلات با اعتماد نیز رابطه معنادار و منفی وجود دارد. معیدفر و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و عوامل اجتماعی موثر بر آن به این نتیجه رسیدند که میزان اعتماد اجتماعی در شهر ارومیه مانند سایر شهرهای ایران پایین است و با توجه به نظریه‌های مرتبط، تعاملات اظهاری، گستردگی روابط، تعهد اجتماعی، دگرخواهی، مقبولیت اجتماعی و احساس امنیت بر روی اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته تاثیر می‌گذارند،

که در بین متغیرها گستردگی روابط مستقیماً بر متغیر وابسته تاثیر نداشته و متغیرهای دگرخواهی و احساس امنیت در آن تاثیر دارند، در سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن محمود کتابی و همکاران (۱۳۸۸) به این نتایج رسیدند که به جز اعتماد بنیادین و بین شخصی، میزان اعتماد در بقیه‌ی انواع فوق در حد متوسط و پایین‌تر از حد متوسط بوده است و متغیرهای ارزش‌های اخلاقی، عملکرد دولت و قانون‌گرایی دارای بیشترین همبستگی با اعتماد اجتماعی بوده است. متغیرهای دین‌داری، احساس امنیت و پنداشت از میزان دین‌داری مردم در جامعه نیز با اعتماد اجتماعی دارای ضریب همبستگی معناداری بوده‌اند. همچنین پژوهش بررسی اعتماد انتزاعی در آموزش و پرورش همدان که توسط خطیبی و همکاران (۱۳۸۸) انجام شده، نشان می‌دهد که چگونه عوامل، نظام اجتماعی را و چگونه نظام اجتماعی، اعتماد انتزاعی را در این منطقه می‌سازند، در نهایت این که اعتماد انتزاعی در یک سطح وسیعی در آموزش و پرورش کاهش یافته است و هر چه اعتماد اجتماعی کاهش می‌یابد، فاصله‌ی اجتماعی افزایش می‌یابد.

لورا مکلسون^۱ و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی نقش اعتماد اجتماعی شرکت‌کنندگان را در پیشرفت تحصیلی، سلامت جسمی و به تعویق انداختن نیازها، از طریق دریافت پاداش را به صورت روش آزمایشی مورد سنجش قرار دادند و به این ترتیب گروهی که به موقع نیازهای‌شان تامین و پاداش دریافت کردند از اعتماد بیشتری در تمایل به عقب انداختن لذت داشتند، اما گروه دیگری که با تعویق در دریافت پاداش انجام شد از اعتماد کمتر برخوردار بودند.

در تحقیق دیگری لیندا بکر^۲ (۲۰۱۳) در پژوهش خود استدلال می‌کند که اعتماد اجتماعی برای یک جامعه منسجم، ضروری است، وی با استفاده از نظریه موقعیت گروه بلومر، با شناسایی عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اعتماد، تاثیری در سلسله مراتب قومی نداشته، بلکه موقعیت‌های قومی، ساکنان محلی را تحت تاثیر قرار داده و موجبات کاهش اعتماد در بین ساکنان محله و اقلیت‌های گروهی می‌شود. آدم محمدگیسو (۲۰۱۲) در پژوهش خود با عنوان اعتماد زنان کار و اعتماد به غریبه در اروپا، درحالی که اعتماد مرکزی در روابط اجتماعی دیده می‌شود (خصوصاً در میان نویسندگان، جامعه‌شناسان و نخبگان علمی) با وجود نظارت تنگاتنگ بر تصمیم‌گیری‌ها در این مقاله به این نتیجه رسیدند که اعتماد بین فردی را بسیار مهم دانسته و استدلال می‌کند می‌توان به جای چالش، جامعه علمی را باید مبتنی بر ماهیت اعتماد مدرن بنیان ساخت. اینگلههارت (۱۹۹۰) در پژوهشی در مقایسه‌ی کشورهای اروپایی مانند: ایتالیا و آلمان غربی به این نتیجه رسید که علت این که در اکثر جوامع اروپایی بیشتر مردم نسبت به هموطنان خود اعتماد دارند، ولی در کشورهایی مانند ایتالیا این درصد کمتر است، این تفاوت به سطح تفاوت اقتصادی و اجتماعی مربوط می‌شود، به نظر او دردو کشور ایتالیا و آلمان غربی که ما از آن‌ها شواهدی مبنی بر افزایش

¹ Lara Michaelson

² Linda Baer

فوق‌العاده اعتماد به یکدیگر داریم، این پدیده پس از یک دوره بهبود اقتصادی سریع رخ داده است.

تعریف متغیرها

اعتماد اجتماعی

اعتماد ایجاد ارتباط با دیگری و درخواست پذیرش و حمایت آشکار از دیگران، خود تکمیلی در روابط و انطباق با انتظارات دیگران است (جانسون، ۱۹۹۳).
تعریف عملیاتی: در سنجش اعتماد اجتماعی با توجه به شاخص‌های آن از جمله: صداقت، صراحت، اطمینان و تمایلات همکاری‌جویانه، از پرسشنامه استاندارد صفاری و شریف (۱۳۸۹) با همکاری متخصصان مربوط در این زمینه ساخته شده، استفاده می‌شود.

باورهای دینی

مجموعه‌ای از باورهای مذهبی است که موجب تقویت و افزایش ایمان و تصورات از عالم وجود و زندگی اجتماعی شده و در نهایت باعث پیوند افراد جامعه با هم‌نوعان و انسجام اجتماعی می‌گردد.
تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از شاخص‌هایی، چون سپاسگزاری از خداوند، انجام دادن اعمال مذهبی، نظارت خداوند بر اعمال بندگان، پاداش و مجازات بر اساس اعمال، توبه کردن و توجه به حلال و حرام استفاده می‌گردد.

سنت‌گرایی

انتقال میراث فرهنگی خاص گروهی ویژه در طی نسل‌ها می‌باشد. سنت وجهی از رفتار یا معیاری است که از طریق گروهی مجزا از خرد پدید می‌آید و در جهت تشدید آگاهی و همبستگی گروهی عمل می‌کند (سامیسون، ۱۳۷۶: ۵۰۲).
تعریف عملیاتی: در این تحقیق برای سنجش سنت‌گرایی از شاخص‌هایی چون احترام به تجربیات نیاکان، اختلاط نقش‌ها در برابر شخص‌گرایی، مقایسه‌ی روش‌ها و فنون قدیمی با روش‌ها و فنون جدید، احترام به میراث نیاکان، استفاده از گیاهان دارویی به جای داروهای شیمیایی و ارجحیت غذاها و لباس‌های محلی و بومی استفاده می‌شود.

پایگاه اجتماعی

قشریندی اجتماعی بر تقسیم جامعه به طبقاتی که افراد آن دسترسی نابرابر به فرصت‌ها و پاداش‌های اجتماعی دارند دلالت می‌کند. مردم در مناسبات متقابل خود با دیگران، آنان را از نظر پایگاه اجتماعی در موقعیت‌های بالا و یا پایین طبقه‌بندی می‌کنند.
تعریف عملیاتی: متغیر پایگاه اجتماعی به روش‌های مختلفی مورد سنجش قرار می‌گیرد، از جمله روش-

های اشتهاری، ذهنی و عینی (کوهن، ۱۳۸۹: ۱۹۵) که در این تحقیق از روش ذهنی برای مطالعه پایگاه اجتماعی افراد استفاده می‌شود.

دگرخواهی

اگر تعاملات اظهاری و گستردگی روابط به گونه‌ای رشد یابند که احساس تعلق خاطر جمعی و هم‌چنین همبستگی اجتماعی در بالاترین سطح خود قرار گیرد، می‌توان انتظار داشت که افراد در روابط خود با سایر اعضای جامعه بالاتر از سطح تعهد خود یا به عبارت دیگر، دگرخواهانه عمل می‌کنند. تعریف عملیاتی: این متغیر با استفاده از شاخص‌های زیر مورد سنجش قرار گرفت: ۱. ترجیح منافع جمعی بر منافع فردی ۲. برطرف کردن نیاز مالی دوستان ۳. مهیا کردن آرامش مردم.

امنیت اجتماعی

«امنیت» را می‌توان به مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت و در مورد افراد، به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع و به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی‌ها و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیر مترقبه و در کل هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد؛ تعریف نمود (جونز، ۱۹۹۹: ۱۰۴). تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از شاخص‌هایی که استفاده گردید می‌توان به آزادی، رضایت، مصونیت، جبر، تهدید و بیماری اشاره نمود.

رضایت شغلی

خشنودی شغلی تابعی است مستقیم از درجه‌ای که محیط با ساختار نیازی فرد همخوانی دارد (زیرک، ۱۳۹۱)، از آنجایی که کار بخش مهمی از زندگی انسان را به خود اختصاص داده است، موقعیت شغلی با ثبات و قابل اطمینان نیز از اهمیت محوری برخوردار است، چرا که شخص ممکن است در نتیجه دست‌یابی به یک چنین موقعیت شغلی با ثبات و قابل اطمینانی، جهت‌گیری مورد اعتمادتری را نسبت به جهان پیشه کند. گزینه‌های شغلی بسیاری را می‌گشاید و موجبات انعطاف‌پذیری هر چه بیشتر در برابر انتخاب‌های شغلی متعدد و متغیر را فراهم می‌کند (زتومکا، ۱۳۹۰). تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از پرسشنامه استاندارد (JDI) که با مقیاس‌های: ۱. کاملاً مخالف ۲. مخالف ۳. تا حدودی موافق ۴. موافق ۵. کاملاً موافق؛ در قالب طیف لیکرت اندازه‌گیری گردید.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل همه دبیران مقطع دوره اول متوسطه و دوره دوم متوسطه اعم از (زن و مرد) مدارس روزانه شهرستان سلماس در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ می‌باشد، که بر اساس آمار کل ۸۳۸ ارائه شده از طرف اداره آموزش و پرورش شهرستان سلماس به تفکیک جنسیت؛ دوره اول و دوم متوسطه و شهری و روستایی به قرار زیر می‌باشد، که از این تعداد با استفاده از فرمول کوکران ۲۶۳ نفر به دست آمد که به مقدار ۲۵۰ پرسشنامه برگشت داده شد و قابل تحلیل آماری بود، از این تعداد ۱۰۳ نفر مرد و ۱۴۷ نفر زن می‌باشد.

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر وسعت پهنانگر و به لحاظ زمان مقطعی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها پیمایشی است، هم‌چنین با توجه به موضوع و اهداف پژوهش از روش تصادفی ناحیه‌ای یا خوشه‌ای استفاده شده است.

اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری

جهت برآورد اعتبار از اعتبار صوری و برای پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

جدول شماره (۱): ضرایب آلفای کرونباخ

متغیرها	خانواده و خویشان	عملکرد نهادها	استاد و بازاریان	اعتماد اجتماعی	بازوهای دینی	سنت‌گرایی	دگر خواهی	امنیت اجتماعی	رضایت شفلی
گویه‌ها	۵	۱۰	۱۱	۲۵	۱۵	۷	۶	۱۰	۲۰
درصد	۰/۷۷۰	۰/۸۹۰	۰/۸۸۷	۰/۶۶۷	۰/۷۵۱	۰/۷۱۵	۰/۸۲۲	۰/۵۶۹	۰/۶۷۵

ابزار و نحوه جمع‌آوری داده‌ها

برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها از روش فیش‌برداری و ابزار پرسشنامه استاندارد استفاده شده است، پرسشنامه مورد استفاده پرسشنامه استاندارد رضایت شغلی JDI بود.

یافته‌های تحقیق

نتایج تحقیق نشانگر این است که از ۲۵۰ نمونه مورد بررسی، ۴۱/۲ درصد را معلمان مرد و ۵۸/۸ درصد را معلمان زن تشکیل می‌دهند. اکثریت قریب به اتفاق متاهل بوده و تنها در حدود ۱۰ درصد مجرد هستند. محل تدریس، تقریباً سه چهارم معلمان مورد مطالعه در شهرها و تنها یک چهارم آن‌ها در روستاها مشغول انجام تدریس هستند. تقریباً بیش از نیمی از معلمان مورد مطالعه، در دوره دوم متوسطه و کمتر از نیمی از آن‌ها نیز در دوره اول متوسطه تدریس می‌نمایند. اکثریت قریب به اتفاق معلمان مورد مطالعه، به صورت

رسمی در استخدام آموزش و پرورش قرار دارند ولی تعداد اندکی از آن‌ها به صورت حق‌التدریس با آموزش و پرورش همکاری دارند، از نظر نوع مدرسه، اکثریت معلمان در مدارس عادی سپس نمونه، شاهد و نهایتاً غیرانتفاعی تدریس می‌کنند، بنابراین از نظر نوع مدرسه بیشترین فعالیت معلمان در مدارس عادی و کمترین آن در مدارس غیرانتفاعی است. تقریباً نیمی از نمونه مورد مطالعه درآمدی بین یک میلیون و صد هزار تومان تا یک میلیون و پانصد هزار تومان دارند، در حدود یک چهارم نمونه مورد مطالعه (حدود ۲۵ درصد) درآمدی زیر یک میلیون تومان و درصد کمتری هم درآمدی بالاتر از یک میلیون و پانصد هزار تومان دارند، تقریباً نیمی از نمونه مورد مطالعه در رشته‌های علوم انسانی، یک چهارم آن‌ها در رشته‌های علوم تجربی و بقیه نیز در رشته‌های ریاضی و فیزیک و فنی و حرفه‌ای تدریس می‌کنند، از نظر رشته‌های تدریسی، بیشتر آن‌ها در رشته‌های علوم انسانی و کمترین آن‌ها در رشته‌های فنی و حرفه‌ای فعالیت دارند.

بخش اعظم معلمان دارای تحصیلات لیسانس (حدود ۷۰ درصد) سپس فوق لیسانس و به میزان کمتری در حدود ۱۰ درصد فوق دیپلم می‌باشند، بیش از ۸۰ درصد معلمان از نظر طبقه اجتماعی، متعلق به طبقه اجتماعی متوسط هستند و تعداد کمتری نیز در طبقه پایین و تنها ۲/۴ درصد در طبقه اجتماعی بالا قرار دارند. بیشترین میزان احساس صمیمیت معلمان با اعضای خانواده سپس خویشاوندان، بعد دوستان و سپس هم محلی‌هاست. میزان احساس صمیمیت با افراد به عنوان یکی از مولفه‌های اساسی اعتماد اجتماعی با توجه به شاخص احساس صمیمیت، بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

میزان اطمینان به عملکرد نهادها با توجه به شاخص اطمینان به عملکرد نهادها پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد، از نظر میزان اطمینان به عملکرد نهادها به عنوان دومین مولفه اعتماد اجتماعی، صرف نظر از پاسخ‌های تا حدودی، تقریباً بیش از نیمی از معلمان به عملکرد نهاد آموزش و پرورش اطمینان دارند و سپس بیشترین اطمینان معلمان به نهاد دانشگاه و در رتبه‌های بعدی بانک‌ها، نیروی انتظامی، بهزیستی، دادگاه‌ها، بیمارستان‌ها، شهرداری و شورای شهر می‌باشند. میزان اطمینان به عملکرد اقشار و اصناف بالاتر از حد متوسط قرار دارد، از نظر میزان اطمینان به اقشار و اصناف، صرف نظر از پاسخ‌های تا حدودی، بیشترین اطمینان معلمان به دبیران و آموزگاران (قشر خودشان) می‌باشد و در مرتبه‌های بعدی بیشترین میزان اطمینان معلمان به ترتیب به اقشاری نظیر اساتید دانشگاه، پلیس راهنمایی و رانندگی، پزشکان، کارمندان اداری، ماموران کلاتتری، کاسبان محلی، رانندگان تاکسی، رانندگان آژانس، کارمندان شهرداری و بازاریان می‌باشد. میزان اعتماد اجتماعی به عنوان چهارمین شاخص کلی اعتماد، بالاتر از حد متوسط قرار دارد، صرف نظر از پاسخ‌های تا حدی موافق، اعتماد و بی‌اعتمادی در گویه‌های مورد مطالعه هم نشان می‌دهد که درصد اعتماد، نسبت به بی‌اعتمادی در بین معلمان بیشتر می‌باشد به عنوان مثال ۸۸/۴ درصد معلمان معتقد بودند که «راست‌گویی و صداقت سبب حفظ اعتماد در جامعه است» و یا این که ۸۴ درصد

معتقد بودند که «علاقمندی که نسبت به گذشته بیشتر رعایت اخلاق و انصاف را داشته باشیم». بر اساس جمع‌بندی که از شاخص‌های چهارگانه میزان صمیمیت با افراد، اطمینان به عملکرد نهادها، اطمینان به اقشار و اصناف و اعتماد اجتماعی به عمل آمده است؛ شاخص کلی اعتماد اجتماعی تشکیل یافت که بر همین اساس نیز میزان اعتماد اجتماعی با توجه به شاخص کلی اعتماد در سطح بالاتر از حد متوسط قرار دارد، به عبارت دیگر بیش از نیمی از معلمان به نوعی دارای اعتماد اجتماعی هستند. میزان باورهای دینی معلمان مورد مطالعه از شاخص باورهای دینی بالاتر است، هم‌چنین بررسی گویه‌های مربوط به باورهای دینی صرف‌نظر از پاسخ‌های تا حدی موافق، حاکی است که میزان باورهای دینی معلمان در وضعیت مطلوبی قرار دارد؛ به عبارت دیگر میزان تمایل به باورهای دینی در بین معلمان بیشتر از عدم تمایل به باورهای دینی است، به عنوان مثال ۹۱/۶ درصد معلمان معتقدند که «جهان بدون علت و خود به خود به وجود نیامده است» و یا این که ۹۰/۴ درصد معتقد بودند که «خداوند انسان را آزاد آفریده است».

میزان سنت‌گرایی (پای‌بندی به سنت‌ها) در بین معلمان با توجه به شاخص سنت‌گرایی، کمی بالاتر از حد متوسط قرار دارد، تحلیل گویه‌های مربوط به سنت‌گرایی نیز نشانگر پای‌بندی معلمان به سنت‌هاست، به عنوان مثال ۷۹/۲ درصد معلمان معتقدند که «تجربیات گذشتگان را باید در همه حال حفظ کرد» و یا این که ۶۶/۴ درصد معتقدند که «سخنان و تجربیات بزرگان خانواده‌ها منبع اصلی برای حل مشکلات است».

میزان دگرخواهی با توجه به شاخص دگرخواهی در سطح کمی بالاتر از حد متوسط قرار دارد، تحلیل گویه‌های مربوط به دگرخواهی نیز نشان داد که اکثریت قریب به اتفاق معلمان با موضوع دگرخواهی چندان بیگانه نیستند، به عنوان مثال ۸۰/۸ درصد معلمان معتقدند که «سعی می‌کنیم به نیازمندان در حد توان کمک مالی کنیم» و یا این که ۶۰ درصد معلمان معتقدند که «با تحمل سختی‌ها و مشکلات، آرامش را به دیگران به ارمغان می‌آوریم».

میزان احساس امنیت با توجه به شاخص احساس امنیت در سطح بالاتر از حد متوسط قرار دارد، تحلیل گویه‌های مربوط به احساس امنیت نیز حاکی است که اکثریت قریب به اتفاق معلمان در جامعه احساس امنیت می‌کنند، به عنوان مثال معلمان معتقدند که «واکسیناسیون به موقع، عامل مهم پیشگیری از بیماری‌هاست» و یا این که ۸۱/۶ درصد معتقدند که «آزادی عمل در چارچوب قانون به نفع همه است»، در مجموع میزان احساس امنیت در بین معلمان بیشتر از عدم احساس امنیت می‌باشد.

میزان رضایت شغلی معلمان با توجه به شاخص رضایت شغلی در حد متوسط به بالا قرار دارد، تحلیل گویه‌های مربوط به رضایت شغلی نیز صرف‌نظر از پاسخ‌های تا حدی موافق حکایت از این دارد که بیش از نیمی از معلمان از شغل خود رضایت دارند، به عنوان مثال ۷۹/۲ درصد معلمان به شغل خودشان افتخار می‌کنند، البته بر اساس نتایج تحقیق در کنار این رضایت‌مندی، نارضایتی‌هایی از جمله در زمینه

دریافت حقوق کمتر، ناکافی بودن تجهیزات لازم در محل کار، رابطه خشک و رسمی معلمان با همدیگر و عدم احساس مسئولیت برخی از همکاران نسبت به هم وجود دارد و این‌ها از عواملی است که میزان رضایت‌مندی معلمان را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طوری که نتایج تحقیق نشان داد میزان احساس صمیمیت در بین معلمان در سطح متوسط به بالا قرار دارد و میزان صمیمیت با اعضای خانواده بیشتر از خویشاوندان و دوستان می‌باشد. یکی از جنبه‌های روابط اجتماعی، شرکت دادن دیگران در حل مسائل خصوصی است، در این میان نهاد خانواده همواره نقش اساسی را در این زمینه دارد، به رغم تغییراتی که شکل خانواده در طول تاریخ داشته و به تبع آن پاره‌ای از وظایف خانواده به نهادها و موسسات خارج از آن منتقل شده، اما همانند گذشته کارکرد عاطفی خود را حفظ کرده است. خانواده کانون مهر و محبت و تامین‌کننده احساس امنیت و آرامش خاطر اعضای خود است، پس از خانواده، گروه‌های خویشاوندی و دوستان هرکدام نقش مشابهی در این زمینه دارند این نتیجه با نظر هورتون کولی جامعه‌شناس آمریکایی همخوانی دارد و به همین خاطر هم وی اصطلاح گروه‌های نخستین را برای سه گروه یاد شده و گروه‌های مشابه آن به کار برده و برای این دسته از گروه‌ها صفات مشترکی نظیر وفاداری، پیوستگی عاطفی، همکاری نزدیک و روابط دوستانه قائل شد، این نتیجه هم-چنین نظر پیتر زتومکا را که، کمترین شعاع اعتماد را متعلق به اعضای خانواده دانسته و آن را آکنده از بیشترین صمیمیت و نزدیکی می‌داند تایید می‌کند، از دیدگاه مکتب تبادل اجتماعی و نظریات جورج هومنز و پیتر بلاو هم در این مورد عنوان می‌کند که، مبادله اجتماعی برخلاف مبادله اقتصادی بین افراد اعتماد به وجود می‌آورد و همین اعتماد در سطح خرد باعث دوستی و صمیمیت افراد با یکدیگر می‌شود و در سطح کلان موجب انسجام و اعتماد اجتماعی در جامعه می‌گردد، چنان که نتایج به دست آمده از تحقیقات لیندا بکر و شارع‌پور موید این تحقیق می‌باشد.

نتایج تحقیق نشان داد که، اطمینان به عملکرد نهادها در حد پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد، در تبیین این نتیجه باید گفت که در جوامع امروزی، اعتماد و نهادها دوام و قوام یکدیگر هستند. نهادها زمانی می‌توانند ایجاد، فعال و اثرگذار باشند که پشتوانه‌ای از اعتماد را در پی خود داشته باشند. اعتماد نیز به خودی خود حاصل نمی‌شود، مگر این که نهادها ارزش‌ها و هنجارهایی بیافرینند که برای افراد معنی‌دار باشد و بتوانند چارچوبی از رویه‌ها و قواعد ایجاد کنند که نیازهای گوناگون را برطرف نمایند. اگر ارتباط متقابل و پیوسته‌ای میان اعتماد و نهادهای مدنی برقرار باشد سرمایه‌ای را ایجاد خواهند کرد که بر همکاری و مشارکت روزافزون میان مردم منجر خواهد شد. یافته‌های این تحقیق با نتایج تحقیقات کامران و خطیبی همخوانی دارد، هم‌چنین با نظریات فرانسیس فوکویاما نیز مطابقت دارد و او در این رابطه عنوان می‌کند:

جوامعی که روابط نزدیک بین مردم در سطح پایینی قرار دارد و این روابط از سطح خانواده فراتر نمی‌رود، شکل‌گیری و ایجاد نهادها و موسسات اجتماعی بزرگ مانند شرکت‌های چند ملیتی هم ضعیف است. رزستین و استول نیز در تایید این نظر، عنوان می‌کنند که نهادهای دولتی منشاء ایجاد اعتماد هستند، فقط در صورتی که شهروندان آن‌ها را قابل اعتماد بدانند، به علاوه ارزیابی شهروندان از عملکرد نهادهای دولتی که با آن‌ها تعامل دارند، نیز بر اعتماد آن‌ها تاثیرگذار است، به طور خلاصه فقدان اعتماد به نهادها، وجود فساد و رشوه‌خواری و احساس ناامنی در رابطه با دیگران، بر اعتماد تعمیم یافته افراد تاثیر می‌گذارد. اگر نهادها مورد اعتماد نباشند، مردم نیز مورد اعتماد فرد نخواهند بود.

همان‌طوری که نتایج تحقیق نشان داد، اطمینان به عملکرد اقشار و اصناف بالاتر از حد متوسط قرار دارد، در توجیه این نتیجه، زتومکا اشاره دارد که، گسترده‌ترین حلقه گسترده‌تر اعتماد اجتماعی، افرادی را دربرمی‌گیرد که شناخت مردم از آن‌ها به صورت غیرمستقیم یا مستقیم، به دلیل برخی نمودهای فردی است. اهالی شهر، کارمندان، اساتید دانشگاه و غیره گسترده‌ترین حلقه شامل طبقه بزرگی از افراد است که در برخی چیزها با آن‌ها وجه مشترک وجود دارد. اکثر این افراد، دیگران غایب هستند که ارتباط مستقیمی با آن‌ها وجود ندارد، تنها به عنوان یک جمع واقعی در ذهن حضور دارند، مانند: هموطنان، اعضای گروه قومی، مذهبی، نژادی، جنسی، گروه سنی و گروه‌های صنفی، از این رو اعتماد به اشخاص معین به تدریج به اعتماد اجتماعی تبدیل می‌شود و در تایید این نتیجه می‌توان به تحقیقات آدم محمد گیسو اشاره نمود و بر اساس نظرات کلاس اوفه، در تبدیل اعتماد بین شخصی به اعتماد اجتماعی نیز، اعتماد نهادی نقش مهمی ایفا می‌کند.

همان‌گونه که نتایج تحقیق نشان داد، میزان اعتماد اجتماعی به عنوان چهارمین مولفه اعتماد در سطح بالاتر از حد متوسط قرار داشته ولی درعین حال این میزان از اعتماد اجتماعی رضایت‌بخش نیست، به نظر می‌رسد علت این وضعیت نوعی از بی‌اعتمادی است که اعضاء در داخل خانواده با آن رو به رو بوده‌اند و یا آن را تجربه کرده‌اند. وقتی که فردی به نزدیک‌ترین فرد خویش بی‌اعتماد بوده و یا اعتماد کمی به وی داشته باشد چگونه می‌تواند به دیگران، دوست، آشنا و همکار اعتماد کند و با آن‌ها روابط پایدار برقرار کند. وقتی مردم خود را به عنوان بخشی از اجتماعی اخلاقی که دارای سرنوشت مشترکی با هم هستند نه می‌دانند و نه می‌توانند با جامعه همبستگی داشته باشند و از این رو اعتماد اجتماعی بالایی هم نخواهند داشت؛ چرا که همبستگی داشتن با جامعه، پیش شرط داشتن اعتماد است.

نتایج تحقیق نشان داد که، میزان باورهای دینی معلمان در سطح بالاتر از حد متوسط قرار دارد ولی چندان رضایت‌بخش نیست و هم‌چنین بین باورهای دینی و شاخص کلی اعتماد اجتماعی و نیز باورهای دینی و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد، در تایید این نتیجه می‌توان گفت که، یکی از کارکردهای مهم دین ایجاد اطمینان و اعتماد اجتماعی بوده که در دوران گذار تضعیف می‌شود. اما این تضعیف پیش از این که با ارزش‌های مدرن جایگزین شود، صورت می‌گیرد پس، در دوران گذار، ارزش‌های

دینی و سنتی کاهش پیدا می‌کنند، درحالی که هنوز ارزش‌های دنیای مدرن جایگزین آن نشده است که این امر زمینه‌ساز تضعیف اعتماد اجتماعی می‌شود. در دوران تضعیف اعتماد اجتماعی، ارزش‌های اخلاقی و دینی هم به طور همزمان تنزل پیدا می‌کنند. وقتی برخی از ارزش‌های اساسی کاهش پیدا کرد، سایر ارزش‌ها نیز کاهش و سقوط می‌کنند (حیدرآبادی، ۱۳۸۹: ۶۳-۶۲). ولی در عین حال برخی تحلیل‌های جامعه‌شناختی نقش آموزه‌های دینی را نقشی دو جانبه در نظر می‌گیرند؛ کسانی که به طور شخصی یا اجتماعی با آموزه‌های دینی ارتباط دارند، هم مورد اعتماد هستند و هم اعتماد بیشتری به دیگران می‌کنند. دین یکی از ابزارهای سازمان‌دهنده اعتماد است که به چندین طریق عمل می‌کند. مهم‌تر از همه این که عقاید دینی نوعاً قابلیت اطمینان و اتکاء را وارد تجربه رویدادها و وضعیت‌ها می‌کند و چارچوبی تشکیل می‌دهد که بر اساس آن می‌توان رخدادها و وضعیت‌های مذکور را تبیین کرد و در مقابل آن‌ها واکنش نشان داد، بنابراین از هر دو نظر، این نتیجه با نتایج تحقیقات کتابی، علی‌زاده اقدم، کیاجوری و نظریات موجود همخوانی بیشتری دارد.

نتایج تحقیق نشان داد که میزان سنت‌گرایی معلمان در سطح کمی بالاتر از حد متوسط قرار دارد. همان‌گونه که در چارچوب نظری و پیشینه تحقیق نیز اشاره شده، تا زمانی که اعتماد به پیوستگی گذشته، حال و آینده را حفظ می‌کند و این اعتماد را به اعمال اجتماعی قاعده‌مند متصل می‌سازد، سنت به شیوه‌ای اساسی در امنیت وجودی و از جمله اعتماد اجتماعی سهیم است، ولی به نظر گیدنز، منابع اصلی اعتماد در جوامع سنتی، اهمیت خود را در جوامع صنعتی از دست داده‌اند. وابستگی‌های خویشاوندی در جوامع مدرن حاصل پیوندهای اجتماعی سازمان‌یافته در طول زمان و مکان نیستند، در این قبیل جوامع ارتباطات خویشاوندی عملاً محدود به چند نفر خویشاوند نزدیک شده است و بیشتر مردم آگاهی اندکی از خویشاوندان دورتر دارند. یافته‌های تحقیق با نتایج علی‌زاده و لیندا بکر همخوانی دارد.

نتایج تحقیق نشان داد که میزان دگرخواهی در بین معلمان در سطح بالاتر از حد متوسط قرار دارد و هم‌چنین بین میزان دگرخواهی و شاخص کلی اعتماد و دگرخواهی و اطمینان به اقشار و اصناف و نیز دگرخواهی مولفه اعتماد اجتماعی معنادار می‌باشد. اوفه در بحث و تایید نتایج این تحقیق و در ارتباط با رابطه دگرخواهی و افزایش اعتماد اجتماعی، انگیزه‌های فردی را برای پایداری و قوام اعتماد ناقص می‌بیند و برای تکمیل آن دو راه‌حل پیشنهاد می‌دهد: یکی توجه به گروه‌ها (دگرخواهی) به عنوان منبع تقویت هویت‌های مشترک و احساس تعلق فرد و دیگری نهادهای جامعه که بر اساس توانمندی خود می‌توانند اعتماد را در سطح جامعه گسترش دهند، به نظر اوفه، اعتماد به عقل و انصاف نخبگان در عرصه سیاسی حکومت دموکراتیک، فقدان اعتماد به بسیاری از شهروندان و تمایلات سیاسی آن‌ها را جبران خواهد کرد، به عقیده او ملیت و هویت ملی در جامعه دموکراتیک مدرن، اعتماد به غریبه‌ها و شهروندان را تسهیل می‌سازد، در تایید این نظر، زتومکا نیز، افزایش شایعات، حرف‌های بی‌اساس، تئوری‌های توطئه

و تردید مردم در مقابل اعتماد به همدیگر به ویژه دگرخواهی می‌داند. نتایج تحقیقات علی‌زاده، فرانچسکو بیلاری و کارن دیگر با یافته‌ها همخوانی دارد.

همان‌گونه که نتایج تحقیق نشان داد، بین احساس امنیت و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. یافته‌های تحقیق با نتایج پژوهش‌های کیاچوری، کامران، معیدفر و دیگران مطابقت می‌کند. گیدنز هم با بحث از «اعتماد بنیادین» که مفهومی متعلق به اریکسون است، ریشه اعتماد را در وثوق و اطمینان به اشخاص صالح و معتبر مربوط می‌داند که معمولاً از نخستین تجربیات کودک حاصل شده است، به نظر وی اعتماد بنیادین اضطراب را کاهش داده و نوعی احساس تداوم و نظم در رویدادها، حتی آن‌هایی که به طور مستقیم در حوزه ادراک شخص قرار دارند، یا امنیت وجودی را در فرد به وجود می‌آورد (همان: ۳۲۳). که این امنیت وجودی یا همان احساس امنیت نیز متقابلاً اعتماد اجتماعی افراد را در جامعه تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. پارسونز نیز عنوان می‌کند، زمانی که اعتماد اجتماعی کارکرد همبستگی خود را از دست می‌دهد، در این صورت نظم و امنیت اجتماعی در جامعه کاهش یافته و میزان شک و تردید در بین افراد جامعه افزایش می‌یابد، در نتیجه امنیت اجتماعی که پایه و اساس اعتماد و به ویژه اعتماد تعمیم یافته و انتزاعی است، به خطر می‌افتد.

همان‌گونه که نتایج تحقیق نشانگر این بود، بین رضایت شغلی معلمان و شاخص کلی اعتماد و مولفه‌های چهارگانه آن رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ پاتنام در تایید این نتیجه عنوان می‌کند که، اعتماد اجتماعی حاصل تجربه‌های زندگی بزرگسالی است و کسانی که زندگی موفقیت‌آمیزی دارند به عنوان مثال رضایت شغلی بیشتری دارند، نسبت به کسانی که از فقر، بیکاری، تبعیض، استثمار و محرومیت اجتماعی رنج می‌برند، دارای اعتماد بیشتری هستند. پاتنام نیز هم‌چون اینگلهارت بر پیوند نزدیک اعتماد اجتماعی، شادی، بهروزی و هم-چنین رضایت شغلی تاکید می‌کند (منصوریان و قدرتی، ۱۳۸۸: ۱۹۶-۱۹۷). تحقیقات نجومی، بیب تکس، سونگ لی با نتایج همخوانی دارد.

نتایج تحقیق حاکی است که، معلمان مرد از نظر صمیمیت و معلمان زن از نظر اطمینان به نهادها و اقشار و اصناف اعتماد بیشتری دارند و در مجموع شاخص‌های اعتماد هم وضعیت زنان بهتر از مردان می‌باشد، این نتایج از این امر حکایت می‌کند که زنان در شعاع تنگ اعتمادهای اولیه باقی نمی‌مانند و با توجه به هنر ویژه روابط اجتماعی که نوعاً در زنان بیشتر از مردان مشاهده می‌شود، همواره شعاع اعتماد را وسیع‌تر در نظر گرفته و آن را به سایر حوزه‌ها علاوه بر نهاد خانواده به نهادها و اقشار دیگر تسری می‌دهند.

نتایج تحقیق نشان داد که بین وضعیت تاهل و اطمینان به اقشار و اصناف رابطه معنی‌داری وجود دارد و در بقیه موارد از جمله بین وضعیت تاهل و اطمینان به نهادها، احساس صمیمیت با افراد، مولفه اعتماد اجتماعی و هم‌چنین شاخص کلی اعتماد تفاوت معنی‌داری وجود ندارد؛ هم‌چنین با توجه به این که میزان اطمینان به اقشار و اصناف در بین مجردها بیشتر از متاهل‌هاست، پیداست تا زمانی که افراد به صورت مجردی در شبکه‌ای خانواده زندگی می‌کنند ارتباط بیشتری با اعضای خانواده از پدر و مادر گرفته تا

برادران و خوهران دارند و هم‌چنین شبکه گسترده‌تری از دوستان را دارند و افت و خیز بیشتری هم با اقوام و خویشان خود دارند که این ارتباطات و افت و خیزها شبکه گسترده‌ای از اعتماد را نیز فراهم می‌سازد که طبیعتاً در جوامع مدرن امروزی با تشکیل خانواده جدید و تاهل اختیار نمودن، چه بسا به جای این که این ارتباطات زیاد شده و منجر به ایجاد شبکه‌های جدیدی از روابط و اعتماد گردد بلکه رفته رفته دامنه ارتباطات محدودتر می‌شود و این امر در بلند مدت، تضعیف اعتماد اجتماعی افراد را فراهم می‌سازد و مضاف بر این با توجه به افزایش متلاشی خانواده‌ها و زیاد شدن زنان مطلقه، میزان بی‌اعتمادی گسترش می‌یابد که این مورد نیز با نظریه رابرت پاتنام هماهنگ می‌باشد که معتقد است بی‌اعتمادی در بین قربانیان جرم و خشونت و افراد مطلقه بیشتر دیده می‌شود.

هر چند که بر اساس نتایج تحقیق بین محل تدریس و شاخص کلی اعتماد و هم‌چنین مولفه‌های چهارگانه آن تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، ولی با توجه به این که مقایسه توصیفی نتایج، بیان‌گر بالا بودن میزان اعتماد معلمان مناطق شهری از معلمان مناطق روستایی است؛ این نتیجه را فوکویاما نیز تایید می‌کند، چرا که از نظر وی، جوامع توسعه‌یافته (در این جا جوامع شهری) در مقایسه با جوامع دیگر (در این جا جوامع روستایی)، از سطح اعتماد بالاتری برخوردار هستند.

همان‌طوری که نتایج تحقیق نشانگر بود، میزان صمیمیت با افراد در رشته‌های ریاضی و فیزیک، اطمینان به نهادها و اطمینان به اقشار و اصناف در رشته‌های علوم تجربی و اعتماد اجتماعی در رشته‌های فنی و حرفه‌ای از بقیه رشته‌ها بیشتر می‌باشد، براساس این یافته می‌توان ادعا کرد با توجه به این که این رشته‌ها و علوم مربوط به آن جزء علوم دقیقه به حساب می‌آیند و عامل انسانی کمتر در آن دخالت دارد و یا به عبارت دیگر موضوع مورد مطالعه این علوم اشیاء هست، میزان اعتماد اجتماعی در این رشته‌ها و معلمانی که با آن سرو کار دارند بیشتر است؛ ولی در حالی که چون رشته‌های علوم انسانی و افراد شاغل در آن با انسان‌ها و موضوعات انسانی سرو کار دارند و به خاطر پیچیدگی رفتار انسان‌ها و کنشگران این حوزه، اعتماد اجتماعی همواره با مخاطراتی همراه است.

نتایج تحقیق نشان داد که، بین سطح تحصیلات معلمان و میزان اعتماد اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد؛ یافته‌های حیدرآبادی، کامران و لورامکلسون موید نتایج این پژوهش می‌باشد. پاتنام عنوان می‌کند که، بی‌اعتمادی در بین «بازندگان» یعنی افراد دارای تحصیلات، درآمد و منزلت پایین و نیز اعضای گروه‌های اقلیت و کسانی که از زندگی خود ابراز نارضایتی می‌کنند، رایج‌تر است، ولی برخی پیمایش‌های انجام شده نشان می‌دهد که بین سطح تحصیلات و اعتماد عمومی رابطه معنی‌دار وجود دارد. البته در تایید این نتیجه در مورد تحصیلات باید توجه داشت که اگر چه تحصیلات مردم را اعتمادپذیر می‌کند اما ممکن است در کوتاه مدت موجب بازتولید امتیازات طبقه‌ای در میان افراد تحصیل کرده شده و موجب افزایش نابرابری‌ها گردیده و در نهایت منجر به افزایش بی‌اعتمادی در جامعه شود.

نتایج تحقیق بیانگر این است که بین طبقه اجتماعی معلمان و اطمینان به نهادها، اطمینان به اقشار و اصناف، شاخص کلی اعتماد و مولفه اعتماد اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد، هرچند که این تفاوت‌ها از نظری آماری معنی‌دار است، ولی با توجه ضعیف بودن تفاوت معنی‌داری آن‌ها، نظریات موجود را بیشتر تایید می‌کند؛ به طوری که در همین ارتباط، پاتنام معتقد است که اعتماد اجتماعی در جوامع با طبقات متصلب و خشک ایجاد نمی‌شود، وی معتقد است که نابرابری‌های بزرگ در ثروت در جامعه برای توسعه مشارکت و همبستگی مضر است و سلژیمن از این هم فراتر رفته و می‌گوید اعتماد هیچ ارتباطی با فرهنگ طبقاتی ندارد. همچنین پاتنام عنوان می‌کنند که، بی‌اعتمادی در بین «بازندگان» یعنی افراد دارای تحصیلات، درآمد و منزلت پایین و نیز اعضای گروه‌های اقلیت و کسانی که از زندگی خود ابراز نارضایتی می‌کنند، رایج‌تر است، در تایید این تحقیق، یافته‌های کاوسی و سونگ لی با نتایج همخوانی دارد.

پیشنادهای کاربردی

۱. نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان دین‌داری معلمان و شاخص کلی اعتماد و دین‌داری و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ در همین ارتباط پیشنهاد می‌شود که آموزش و نهادهای دینی آموزه‌های دینی در اولویت برنامه‌های آموزش و پرورش برای معلمان قرار گیرد تا از این طریق بستر لازم برای ارتقاء اعتماد اجتماعی در بین این قشر فراهم گردد.

۲. نتایج تحقیق بیانگر این بود که، بین میزان سنت‌گرایی و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ با توجه به این که هر آن چه به فرهنگ سنتی مربوط باشد به دور ریختنی نیست و چه بسا عناصری از سنت‌ها در فرهنگ ما وجود داشته باشند که با جامعه مدرن امروزی نیز سازگار باشد، بنابراین پیشنهاد می‌شود جهت افزایش اعتماد اجتماعی در بین معلمان، عناصر سنتی اعتمادساز، فرهنگ‌سازی شود، مثلاً از جمله این عناصر اعتمادساز، تقویت فرهنگ مشارکت است که به صورت سنتی و از گذشته‌های خیلی دور در فرهنگ ایرانی و اسلامی وجود دارد و می‌تواند فرهنگ اعتماد را تقویت نماید.

۳. نتایج تحقیق نشان داد که، بین میزان دگرخواهی و شاخص کلی اعتماد و همچنین رابطه دگرخواهی و اطمینان به نهادها و اقشار و اصناف و نیز مولفه اعتماد اجتماعی معنی‌دار بوده است؛ همان‌طوری که امیل دورکیم پیشنهاد می‌کند، تقویت پیوندهای عاطفی میان احاد اجتماعی و علاقه متقابل در اعضاء گروه‌های اجتماعی، وجود گروه‌های حرفه‌ای که افراد را در ارتباط شخصی و نزدیک با دیگران قرار می‌دهند، می‌تواند زمینه‌ساز تقویت پیوندهای اجتماعی و باعث ایجاد حس دگرخواهی در جامعه شده و در نتیجه اعتماد اجتماعی متقابل شکل گیرد.

۴. نتایج تحقیق نشان داد که، بین میزان احساس امنیت و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ برای ایجاد جامعه‌ای با اعتماد، توجه به محیط‌های خانواده، برای کاهش اضطراب‌ها و دل‌نگرانی‌ها و افزایش ایجاد حس اطمینان و آرامش میان اعضاء خانواده ضروری است، با توجه به نتایج تحقیق با این که

میزان احساس امنیت و مولفه اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد اما شدت آن ضعیف می‌باشد، بنابراین همان‌گونه که اعتماد اجتماعی یکی از مفاهیم اساسی علوم اجتماعی است و از مولفه‌های مهم سرمایه اجتماعی و پایه و زمینه‌ای برای دموکراسی و جامعه مدنی و نیروی محرکه‌ای برای توسعه در ابعاد مختلف آن می‌باشد. زتومکا معتقد است در بسیاری از جوامع بیش از هر نوشدارویی نیازمند بسط و تقویت فرهنگ اعتمادند تا به جای ارزش‌های اخلاقی منفی چون تظاهر، چالپوسی، دروغ، نفاق و وابستگی ارزش‌های مثبتی چون شهادت، صداقت، بکرنگی و خوداتکایی را بنشانند، پیشنهاد می‌شود تا سازمان آموزش و پرورش فرهنگ اعتماد را در بین دبیران بسط دهد.

۵. نتایج تحقیق حاکی است که، بین میزان رضایت‌مندی شغلی و شاخص کلی اعتماد و همچنین مولفه‌های چهارگانه احساس صمیمیت با افراد، اطمینان به عملکرد نهادها و اطمینان به اقشار و اصناف و اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ همان‌گونه که رابرت پاتنام نیز معتقدند، برای افزایش اعتماد اجتماعی، کاهش فقر، بیکاری، تبعیض و محرومیت اجتماعی ضروری به نظر می‌رسد، چرا که یکی از جلوه‌ها و نتایج ثمربخش این موارد، همین افزایش رضایت‌مندی شغلی است که می‌تواند در بین معلمان منجر به افزایش اعتماد اجتماعی گردد.

۶. نتایج تحقیق نشان داد که، بین جنسیت و احساس صمیمیت با افراد، اطمینان به نهادها و اقشار و اصناف تفاوت معنی‌داری وجود دارد. صمیمیت در معلمان مرد و اطمینان به نهادها و اقشار و اصناف در زنان بیشتر است و در مجموع کل شاخص نیز، زنان بیشتر از مردان اعتماد اجتماعی دارند. پیشنهاد می‌شود که اعتماد اجتماعی و راهکارهای ارتقاء آن در آموزش و پرورش بیشتر مورد توجه قرار گیرد که در همین زمینه اطلاع‌رسانی، فرهنگ‌سازی و آموزش معلمان هم مرد و هم زن در راستای نهادینه‌سازی فرهنگ اعتماد ضروری به نظر می‌رسد.

۷. نتایج تحقیق نشان داد که، بین وضعیت تاهل و اطمینان به اقشار و اصناف تفاوت معنی‌داری وجود دارد و میزان اعتماد اجتماعی معلمان مجرد بیشتر از معلمان متأهل می‌باشد؛ با توجه به این که میزان مشکلات اجتماعی معلمان متأهل بیشتر از معلمان مجرد می‌باشد، شایسته است مسئولان آموزش و پرورش به تامین نیازهای ضروری و حمایتی معلمان، که خود پیش‌نیاز و بستر ایجاد اعتماد در آنها می‌باشد بیشتر توجه کنند، البته این حمایت منجر به انکار و عدم توجه به نیازهای ضروری و حمایتی معلمان مجرد نشود.

۸. نتایج تحقیق نشان داد که، احساس صمیمیت با افراد، اطمینان به نهادها در بین معلمان روستایی و اطمینان به اقشار و اصناف و مولفه اعتماد اجتماعی در بین معلمان شهری بیشتر است، پیشنهاد می‌شود که در شکل‌گیری نهادها حتماً به خواسته‌ها و نیازهای معلمان هم در مناطق روستایی و هم در مناطق شهری بیشتر توجه شود و نحوه عملکرد نهادها به گونه‌ای سازماندهی شود که مورد پذیرش و قابل پیش-

بینی باشد و نقش نهادهای حمایتی پررنگ‌تر شود و بالاخره این‌که نهادها دارای عملکردی شفاف باشند و در مقابل عموم آحاد مردم به ویژه معلمان روستایی و شهری پاسخگو باشند، در این بین جهت افزایش اعتماد اجتماعی، تشکیل شبکه‌ها، تشکل‌ها و انجمن‌های مدنی حمایت از حقوق معلمان و اعمال درست قانون توسط نهادهای کارآمد لازم به نظر می‌رسد.

۹. نتایج تحقیق نشان داد که، میزان احساس صمیمیت در بین معلمان ریاضی و فیزیک، اطمینان به نهادها و اقشار و اصناف در بین معلمان علوم تجربی و همچنین مولفه اعتماد اجتماعی در بین معلمان فنی و حرفه‌ای بیشتر از سایر معلمان می‌باشد؛ به نظر می‌رسد با توجه به نگرش‌های موجود در مورد رشته‌ها که هم از طرف سیستم آموزشی کشور و هم از سوی مردم القاء می‌شود و مهم‌ترین و موثرترین رشته‌ها را در جامعه، عمدتاً رشته‌های ریاضی و فیزیک، علوم تجربی و همچنین فنی و حرفه‌ای در نظر می‌گیرند، این امر باعث غفلت و دلسردی دانش‌آموزان و همچنین معلمان علوم انسانی از رشته‌های علوم انسانی می‌گردد، بنابراین همان‌طوری که نتایج این تحقیق هم نشان داد اعتماد اجتماعی معلمان علوم انسانی پایین‌تر از اعتماد اجتماعی سایر رشته قرار گرفته است، بنابراین پیشنهاد می‌شود که برای افزایش اعتماد اجتماعی همه معلمان به خصوص معلمان رشته‌های علوم انسانی، نسبت به اصلاح نگرش‌های منفی در جامعه در مورد رشته‌های علوم انسانی اقدامات عملی لازم از طریق سازمان‌ها و وزارت خانه‌های مسئول صورت گیرد.

۱۰. نتایج تحقیق نشان داد که بین سطح تحصیلات معلمان و میزان شاخص کلی اعتماد و همچنین مولفه‌های احساس صمیمیت با افراد، اطمینان به عملکرد نهادها، اطمینان به اقشار و اصناف و مولفه اعتماد اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ولی اندک تفاوت‌هایی مشاهده می‌گردد و آن این‌که در کل اعتماد اجتماعی معلمان فوق‌دیپلم بیشتر از بقیه معلمان می‌باشد، بنابراین پیشنهاد می‌شود که برای ارتقاء اعتماد اجتماعی معلمان سطوح تحصیلی لیسانس و بالاتر، کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی برگزار شود.

۱۱. نتایج تحقیق نشان داد که، بین طبقه اجتماعی و اطمینان به نهادها، اطمینان به اقشار و اصناف، مولفه اعتماد اجتماعی و همچنین شاخص کلی اعتماد تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ به طوری که میزان اعتماد اجتماعی در مجموع در معلمان طبقات بالا و متوسط بیشتر از معلمان طبقات پایین می‌باشد، بنابراین پیشنهاد می‌شود که در جهت ارتقاء اعتماد اجتماعی معلمان طبقات پایین، نخست به تامین منابع و امکانات اولیه زندگی آن‌ها بیشتر توجه گردد و دوم این‌که، عدالت توزیعی در بین این قشر و ضمانت اجرایی قوانین مربوط به حمایت از افراد زیر خط فقر نیز در اولویت برنامه‌های وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد.

منابع

- خنیفر، ح؛ و دیگری. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین مولفه‌های اعتماد و تعهد سازمانی کارکنان. **نشریه مدیریت دولتی**. شماره دو. زومکا، پ. (۱۳۸۶). **اعتماد نظریه‌ی جامعه‌شناختی**. ترجمه: غ، غفاری. تهران: نشر شیرازه. چاپ سوم.
- ساروخانی، ب. (۱۳۸۵). **روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی**. تهران: انتشارات پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ دوازدهم.
- شارع‌پور، م؛ و دیگری. (۱۳۹۰). **بررسی رابطه انواع اعتماد با اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران**. پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران.
- شارع‌پور، م؛ و دیگری. (۱۳۸۶). **رتبه‌بندی سرمایه اجتماعی در مراکز استان‌های کشور**. فصلنامه **رفاه اجتماعی**. سال هفتم، شماره بیست و ششم.
- علی‌زاده اقدم، م؛ و دیگری. (۱۳۹۱). **بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه آموزش و پرورش شهرستان مرند**. پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز.
- کوهن، ب. (۱۳۸۶). **درآمدی به جامعه‌شناسی**. ترجمه: م، ثلاثی. تهران: نشر توتیا.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۷). **پیامدهای مدرنیته**. ترجمه: م، ثلاثی. تهران: نشر مرکز.
- معیدفر، س؛ و دیگری. (۱۳۸۵). **بررسی رفتار و نگرش جمع‌گرایانه شهروندان تهرانی**. **مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران**. دوره هفتم، شماره سوم.
- Bakk, L. (2013). Social trust in urban neighbour hoods. Impact actor:1.330 Environmental Studies 47 out of 96Source. **Journal Citation Reports Thomson Reuters**.
- Dekker, K. (2014). Trust and Social Cohesion, the key to Reconcile Thailand's Future Authors: Bureekul, Thawilwadee; Thananithichot, Stithorn. **Urban Studies Journal Limited**.
- Hedgecoe, A. (2014). Eralized Trust: Women, Work, and Trust in Stranger European Sociological Review. June30: 373-386. **Journal of Artificial Societies and Social Simulation 15**.
- Michaelson, L. & etal. (2013). Delaying gratification depends on social trust. **PMC**.
- Sung Lee1, C. (2014). Welfare States and Social Trust. **Journal Citation Reports Thomson Reuters**.